

Prof. dr hab. Katarzyna Laskowska

Katedra Prawa Karnego i Kryminologii
Zakład Kryminologii
Wydział Prawa
Uniwersytet w Białymstoku

**RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ MGR MONIKI SZULECKIEJ
PT.: „KRYMINOLOGICZNE ASPEKTY FUNKCJONOWANIA UPROSzcZONEJ
PROCEDURY DOPUSZCZANIA CUDZOZIEMCÓW DO RYNKU PRACY W POLSCE”
(SS. 280)**

Przedstawioną do oceny rozprawę doktorską mgr Moniki Szuleckiej oceniam pozytywnie. W związku z tym może ona być podstawą prowadzenia dalszych procedur w jej przewodzie doktorskim.

I. Ocena wyboru tematu rozprawy doktorskiej

Wybór tematu rozprawy należy uznać za właściwy. Stanowiąc analizę wykonywania formalnej kontroli społecznej w zakresie dopuszczania cudzoziemców do rynku pracy w Polsce, nieuchronnie dotyka ona niezmiernie aktualnego obecnie problemu ich migracji (w tym tej o charakterze nielegalnym) do naszego kraju. Dotyczy m.in. wykorzystywania procedury uproszczonej do działań przestępczych. Zatem, kryminologiczne ujęcie tematu jest uzasadnione.

Ze względu na zapotrzebowanie naszego kraju na cudzoziemskich pracowników, a u pracodawców - na wsparcie w tym zakresie, organy państwowe muszą być szczególnie wyczulone, odpowiednio przygotowane i ukierunkowane na zapobieganie wykorzystywaniu wiz uzyskanych na podstawie oświadczeń pracodawców o powierzaniu wykonywania pracy cudzoziemcom w celach innych niż praca.

Zatem, ustalenie zakresu i przydatności obowiązujących w tym zakresie przepisów prawa oraz skuteczności działań właściwych organów państwowych stanowi doskonały pomysł Autorki rozprawy doktorskiej polegający na dokonaniu oceny praktyki sprawowania kontroli zjawiska imigracji ekonomicznej i związanych z nią naruszeń prawa.

II. Ocena struktury rozprawy doktorskiej

Rozprawa składa się z Wykazu użytych skrótów, Wprowadzenia, siedmiu rozdziałów, Zakończenia i Bibliografii.

Ocenę należało rozpocząć od analizy Spisu treści, czyli struktury rozprawy doktorskiej. Trzeba stwierdzić, że rozdziały ułożone są w odpowiedniej kolejności, a ich nazwy zawierają odpowiednie treści. Zatem, zasadniczo jest ona prawidłowa. Szczegółowe uwagi z tego zakresu zostaną poczynione przy ocenie poszczególnych rozdziałów.

Pierwsze merytoryczne rozważania zawiera Wprowadzenie. Przedstawia ono rzetelne uzasadnienie przedmiotu analiz oraz opis struktury rozprawy. Szczególnie drobiazgowo prezentuje motywację Autorki do zajęcia się tytułowym zagadnieniem. Podkreśla ona potrzebę zbadania zarówno prawnych, jak i instytucjonalnych aspektów podejmowanego problemu. Dostrzega konieczność stałego monitoringu kontroli migracji, analizy polityki migracyjnej państwa i jej instrumentów oraz ich oceny. Z Wprowadzenia wynika, że rozprawa ma charakter interdyscyplinarny obejmujący analizy prawa administracyjnego (stanowiącego punkt wyjścia do rozważań) i prawa karnego oraz praktykę ich stosowania, a także analizy z zakresu kryminologii. Dotyczy więc również przestępczości związanej z migracją oraz kwestii kryminalizacji tego zjawiska. W ten sposób podkreśla potrzebę i wagę kontroli migracji. Co istotne, rozprawa ma charakter nie tylko teoretyczny, ale i empiryczny.

Rozdział 1. pt.: „Cel i metody pracy badawczej” ma charakter metodologiczny. Przedstawia on dotychczasowy stan wiedzy w zakresie badań nad migracjami, polityką migracyjną i prawem migracyjnym wskazując nierzadko na ich wybiórczość i braki „systematycznych analiz, obejmujących dłuższą perspektywę czasową” (s. 13). Na podstawie powoływanej literatury, w szczególności, ukazuje przyczyny wyboru przez migrantów określonych państw, rolę firm pośredniczących w organizacji przyjazdów do Polski, problem przestępczości (w tym granicznej) i pokrzywdzenia cudzoziemców. Słusznie zwraca uwagę na „kwestię postrzegania przez polską administrację, organy kontrolne i wymiar sprawiedliwości pewnych kategorii migrantów (zwłaszcza z odległych względem Polski państw, kultur i religii) w kategoriach zagrożenia dla porządku publicznego, co ma uzasadniać dodatkowe działania kontrolne lub sankcjonujące podejmowane wobec pewnych grup migrantów czy podmiotów ich wspierających” (s. 18). Autorka rozprawy przekonuje o potrzebie dalszych badań tytułowego zagadnienia (1.1.).

Pkt 1.2. przedstawia zakres badań prowadzonych przez Doktorantkę. Obejmuje on analizy formalnej kontroli społecznej w Polsce dotyczące imigracji ekonomicznej poprzez

pryzmat obowiązujących przepisów prawa administracyjnego i karnego oraz praktyki jego stosowania przez organy państwowe. Słusznie podkreśla niezbędność ich dokonywania w obliczu dynamicznych zmian zachodzących w zjawisku migracji oraz wobec noweli legislacyjnych i reorganizacji instytucjonalnych, również o charakterze międzynarodowym. Wskazuje to na mobilność i dynamikę sytuacji oraz potrzebę dostosowywania się państwa do wymogów rzeczywistości. Pkt 1.3. zawiera postawione pytania i hipotezy badawcze. Zostaną one ocenione w innej części rozprawy.

W pkt 1.4. Autorka przedstawia „Wybór perspektywy teoretycznej i analitycznej” zawierający określenie przedmiotu i podstaw przeprowadzonych przez nią analiz. Słusznie przedmiotem badań uczyniła ona „funkcjonowanie formalnej kontroli społecznej w obszarze kontroli dostępu cudzoziemców do polskiego terytorium i rynku pracy” (s. 25), a badania obejmują analizy prawa i praktyki jego stosowania, rozważania z zakresu socjologii prawa oraz kryminologii. Należy potwierdzić, że tylko takie podejście do zbadania analizowanego problemu może przynieść sukces. Pozwoli to na zgłębienie badanych zagadnień i na udzielenie odpowiedzi na postawione pytania badawcze.

W pkt 1.5. rozprawy doktorskiej Autorka opisuje wykorzystane źródła oraz przedstawia metody i techniki zastosowane w badaniach. Ich imponujący zestaw ukazuje w czytelnej tabeli. Wynika z niej, że w celu zbadania różnych aspektów prawa administracyjnego i prawa karnego analizie poddano odpowiednie akty prawne, komentarze do wybranych przepisów i wybrane orzeczenia sądowe. W celu zbadania funkcjonowania procedury uproszczonej i jej implikacji prawnokarnych analizie poddano sprawozdania, raporty i statystyki sporządzane przez instytucje publiczne oraz ogólnodostępne dokumenty urzędowe. W celu zbadania sposobów przeciwdziałaniu nielegalnej migracji przeprowadzono 33 wywiady z funkcjonariuszami Straży Granicznej. W celu zbadania podstaw skazań za ułatwianie cudzoziemcom pobytu w Polsce wbrew przepisom (art. 264a k.k.) dokonano analizy 76 akt spraw karnych (nie licząc pilotażu). W celu zbadania funkcjonowania procedury uproszczonej przeprowadzono ponad 300 indywidualnych wywiadów jakościowych z przedstawicielami instytucji kontrolnych oraz podmiotami korzystającymi z procedury uproszczonej oraz wywiadów grupowych z pracownikami migrującymi korzystającymi z procedury uproszczonej. W celu zbadania kontroli migracji w dobie ograniczeń związanych z przeciwdziałaniem epidemii COVID-19 przeprowadzono ok. 20 wywiadów jakościowych z ekspertami.

Sposób przeprowadzenia analiz teoretycznych i badań empirycznych przez Autorkę

rozprawy zostanie poddany ocenie w innej części recenzji.

Rozdział 2. pt.: „Funkcjonowanie formalnej kontroli społecznej - perspektywa teoretyczna” zawiera rozważania na temat różnych aspektów tytułowej kontroli. Autorka w sposób właściwy dokonuje w nim oceny przydatności i celowości teoretycznego kontekstu kontroli społecznej w analizie kontroli mobilności (w tym migrantów) posługując się argumentami (za i przeciw) wielu badaczy, w tym kryminologów uznanych na arenie międzynarodowej (2.1.). Przedsatwia rolę prawa (oraz syntetycznie innych norm) w formalnej kontroli społecznej (2.2-4.), jej cechy, charakter, wskazując prawo jako „racjonalny instrument zmiany społecznej lub element społecznej równowagi” (s. 50). Prawdłowo zaznacza przy tym mankamenty prawa i wykorzystywanie go do różnych celów oraz problemy w funkcjonowaniu organów państwowych powołanych do realizacji kontroli formalnej (2.5.), co powoduje określone postrzeganie prawa i podmioty je stosujące. Na te kwestie zwraca uwagę w kolejnych rozważaniach (2.6.) zaznaczając, że odczucia społeczne w tym zakresie częściej kreują media podające informacje w wygodny dla siebie sposób, rządziej - doświadczenia własne. W pkt 2.7. omawiając zamierzone oraz niezamierzone skutki interwencji prawnej i społecznej oprócz ich negatywnych aspektów wskazuje także na te pozytywne, w tym wynikające dla cudzoziemców. Następnie prowadzi rozważania dotyczące kontroli prawnej w ujęciu teorii naznaczania społecznego (2.8.) oraz różnych sposobów przedstawiania społeczeństwu naruszenia normy oraz reakcji wobec tego (2.9.). Rozdział zawiera podsumowanie przeprowadzonych analiz.

Rozdział 3. pt.: „Polityka migracyjna jako narzędzie kontroli dynamicznych procesów społecznych” ma tytuł jednoznacznie brzmiący. Zawiera prezentację różnorodnych ujęć pojęcia polityki migracyjnej (3.1.). Rzeczowo przedstawia też czynniki wpływające na jej zakres, słusznie wskazując przede wszystkim na dynamikę migracji, jej globalizację oraz rolę poszczególnych państw (3.2.). Zwraca uwagę na dążenia wielu państw do sprawowania pełnej kontroli nad zjawiskiem migracji wskazując na pomysły „wsparcia na miejscu” mieszkańców państw najczęściej migrujących ze swych krajów, prowadzenia surowej polityki migracyjnej, budowania fizycznych zapór, prowadzenia szczegółowych kontroli na granicach (3.3.). Przedstawia praktyczne aspekty kontroli migracji wskazując, w szczególności, na działania pracowników instytucji oraz funkcjonariuszy organów państwowych w zakresie stosowania prawa, różnicowanie praktyki wobec różnych grup cudzoziemców, na plusy i minusy liberalnej oraz restrykcyjnej polityki karnej (3.4.). Autorka prowadząc rozważania dotyczące polityki migracyjnej wskazuje na problemy migracji i przestępczości z nią związanej.

Dostrzega ukształtowanie się przemysłu migracyjnego, który ukierunkowany jest na obniżenie efektywności prawa i działalności organów państwowych. Ukazuje jego ogólne mechanizmy, specyfikę i determinanty (3.5.). Należycie wskazuje na problemy funkcjonowania polityki migracyjnej w warunkach państw rządzonych przez zwolenników ksenofobii i kryminalizacji migracji, co współcześnie jest nierzadkim problemem (3.6.). Rozdział zawiera podsumowanie przeprowadzonych analiz.

Rozdział 4. pt.: „Procesy migracyjne i ich kontrola we współczesnej Polsce”, stanowiąc analizę tytułowego problemu w aktualnej rzeczywistości, nie pomija aspektów historycznych. W sposób uporządkowany przedstawia rozwój i ewolucję migracji, jego charakter, zakres kontroli na terenie Polski w latach 1945-1989 (4.1.). Ukazuje specyfikę i kierunki migracji oraz sposoby kontroli granic, a także organy jej dokonujące (4.2.). Następnie więcej uwagi Autorka poświęca analizie rozwoju polityki migracyjnej w XXI w. (okresowi „europeizacji” polityki migracyjnej, jej „stabilizacji”, zmianom po 2012 r. i 2015 r., stopniowemu upolitycznieniu kwestii migracji, zmianom po 2021 r. i 2022 r.). Przy omawianiu ww. zmian rzeczowo wskazuje czynniki determinujące różne, zmieniające się podejścia do migracji zarówno o charakterze międzynarodowym, jak i krajowym (4.3.). Szczególną uwagę skupia na okresie, który nastąpił po wejściu Polski do Unii Europejskiej w 2004 r. uwzględniając w analizach dane statystyczne dotyczące wydawanych kart pobytu w latach 2003-2022, liczby wydanych pozwoleń na pracę (w tym dla ob. Ukrainy), mankamenty funkcjonowania podmiotów zajmujących się legalizacją pobytu lub pracy cudzoziemców. Dokonuje analizy ruchu granicznego cudzoziemców i jego następstw w postaci zatrzymania za przekroczenie lub usiłowanie przekroczenia granicy państwowej wbrew przepisom (4.4.). Kończąc swe rozważania prawidłowo Autorka podkreśla fakt niepełnej wiedzy organów państwowych na temat dynamiki i fenomenu procesów migracyjnych z powodu stosowania przepisów Schengen, przekraczania granicy na tzw. zielonej granicy oraz przestępstw związanych z nabyciem, fałszowaniem dokumentów uprawniających do przekroczenia granicy (4.5.). Należy stwierdzić, że rozdział ten jest bardzo sprawnie, syntetycznie oraz realistycznie i obiektywnie opracowany. Dotyczy to zwłaszcza oceny współczesnych dynamicznych zmian w podejściu do polityki migracyjnej. Rozdział zawiera podsumowanie przeprowadzonych analiz.

Rozdział 5. pt.: „Procedura uproszczona jako jeden z mechanizmów kontroli dostępu cudzoziemców do polskiego rynku pracy” wprowadza czytelnika w meandry przepisów prawnych tworzących zarówno furtki, jak i ograniczenia w podejmowaniu legalnej pracy.

Zawiera on analizę ewolucji prawa dotyczącego kontroli dostępu cudzoziemców do pracy na terenie Polski, w tym szczególnie uproszczonej procedury zatrudniania cudzoziemców oraz innych regulacji z nimi związanych (5.1.). Autorka dokonuje tego w sposób konkretny i przejrzysty objaśniając procedury oraz wymagane dokumenty. Następnie omawia „kluczowe momenty, w których organy formalnej kontroli społecznej sprawdzają możliwości dopuszczenia cudzoziemca do rynku pracy w Polsce, a tym samym do polskiego terytorium” (s. 154). W ramach tego w sposób właściwy przedstawia kwestie dotyczące weryfikacji oświadczeń pracodawców przez pracowników powiatowych urzędów pracy, podstaw ubiegania się o wizę w polskich konsulatach oraz celów wjazdu podczas odprawy granicznej, a także kontroli legalności pracy i pobytu. Z dużym znanstwem problemy te ukazuje w oparciu o przepisy prawa, a także o doświadczenia i opinie ekspertów. Zwłaszcza ich oceny ukazują różnorodność stosowanych procedur, trudności z tym związane, różne interpretacje prawa będącego podstawą działań instytucji i organów. Dostarczają „żywych” przykładów braku systemowości działań, nieraz ich sprzeczności. Wypowiedzi zatrzymanych i skazanych cudzoziemców dostarczają opisu mechanizmów nabywania sfałszowanych dokumentów i funkcjonowania ich rynku. Autorka wskazuje też na praktyki nielegalnego powierzania pracy cudzoziemcom ujawnione przez Państwową Inspekcję Pracy i Straż Graniczną (5.2.). W ostatniej części rozdziału zastanawia się nad potrzebą kontrolowania krótkoterminowej imigracji ekonomicznej, nad jej ewidencjonowaniem i sensem angażowania wielu podmiotów w procedury kontrolne. Stawia rzeczowe pytania o skuteczność takich działań (5.3.). Rozdział zawiera podsumowanie przeprowadzonych analiz.

Rozdział 6. pt.: „Korzystanie z procedury uproszczonej jako przedmiot reakcji karnej” omawia regulacje kodeksu karnego stosowane w związku z naruszeniem tej procedury, tj. przestępstwa fałszowania dokumentów, fałszerstwa intelektualnego, poświadczenia nieprawdy, posługiwania się wyłudżonym dokumentem, nielegalnego przekroczenia granicy. Słusznie nie zawiera w tym miejscu opisu ustawowych znamion tych czynów, ale konkretnym artykułom Autorka przypisuje przykłady zachowań sprawców. „Dopasowuje” je do sytuacji nadużywania procedury uproszczonej. Ukazuje z punktu widzenia, a raczej interpretowania i stosowania, przez Straż Graniczną (6.1.). Po przedstawieniu potencjalnych podstaw podjęcia reakcji prawnej przez podmioty stosujące prawo zastanawia się nad potrzebą korzystania z prawa karnego wobec sprawców naruszenia procedury uproszczonej. Podaje logiczne argumenty dotyczące, w szczególności, braku cech dokumentu oświadczenia o powierzeniu pracy, trudności dowodowych, braku potrzeby urestrykcyjnienia procedury

(6.2.). Potwierdzeniem tych argumentów są wypowiedzi funkcjonariuszy Straży Granicznej, które mnożą kolejne „za i przeciw”. Według Autorki ich doświadczenia dotyczą roli „podejrzanych usług pośrednictwa” oświadczeniami o powierzeniu pracy i potwierdzenia faktu funkcjonowania pośredników, kwalifikowania „celu migracyjnego”, „pozorności zamiaru powierzania pracy cudzoziemcom”, które miały realizować znamiona określonych przestępstw. Wskazują też na niepozytywne doświadczenia ze współpracy Straży Granicznej z konsulacjami w zakresie wykrywania fałszerstw wiz (6.3.). W czytelny sposób Autorka ukazuje problemy z interpretacją czynów, ich kwalifikacją prawną, jak wynika z wywiadów, często zależną od prokuratorów pracujących w różnych częściach Polski. Podkreśla niedopuszczalność takich praktyk (6.4.1-2.). Powyższe problemy mają przełożenie na dowodzenie faktu popełnienia przestępstwa w tym udziału pośrednika, czy pracodawcy (6.4.3.). Autorka prowadzi też rozważania dotyczące oceny korzyści uzyskiwanych w wyniku podjętej reakcji prawnokarnej. Słusznie wskazuje na podstawie opinii funkcjonariuszy Straży Granicznej na nierzadki brak przekonania o zwalczaniu analizowanego zjawiska/procederu jako naprawdę poważnego problemu społecznego, na braki kadrowe niesprzyjające ujawnianiu omawianych naruszeń prawa, problemy interpretacyjno-dowodowe, wymogi „biurokratów”, złożoną współpracę z prokuraturą (6.4.4.). Autorka poddaje też analizie kolejny etap postępowania karnego wobec sprawcy naruszenia uproszczonej procedury. Na podstawie przeprowadzonych badań wskazuje, z kolei, na trudności sądów, które najczęściej ze względu na braki dowodowe nie skazują głównych uczestników procederu, tj. organizatorów i pośredników procederu, a osoby, „których udział był incydentalny” (s. 219). Aczkolwiek omawiane sprawy karne wskazują na różne sytuacje z tym związane (6.5.). Rozdział zawiera podsumowanie przeprowadzonych analiz.

Rozdział 7. pt.: „Formalna kontrola społeczna w obszarze kontroli migracji - uwagi końcowe” stanowi niejako podsumowanie przeprowadzonych analiz. Jednakże formalnie nie jest zakończeniem całej rozprawy (bo ono jest odrębną jej częścią), dlatego, jak się wydaje, rozdział ten powinien mieć tytuł: „Ocena formalnej kontroli społecznej w obszarze migracji”. *De facto* rozdział ten zawiera pogłębione przemyślenia i opinie Autorki na temat przydatności, restrykcyjności oraz efektywności tej kontroli w sytuacji angażowania rzeszy urzędników, funkcjonariuszy służb, przedstawicieli organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Znajdują one odzwierciedlenie w kolejnych częściach rozdziału. Autorka wskazuje na korzyści i ich brak w wyniku stosowania prawa, w tym karnego wobec sprawców naruszenia procedury uproszczonej (7.1.). Rzeczowo prowadzi też rozważania

dotyczące wykonywania formalnej kontroli społecznej w kontekście funkcjonowania procedury uproszczonej. Wskazuje na braki odpowiednich regulacji prawnych, w kolejnych latach - na mankamenty wprowadzonego prawa, a także na różnorodność instytucjonalnych praktyk zapobiegania naruszeniom procedury uproszczonej (7.2.). W wyniku przeprowadzonych analiz Autorka wskazuje skutki interwencji społecznej. Zasadniczo pozytywnie ocenia legalne pośrednictwo, a negatywnie - w niektórych sytuacjach - sprzyjanie procedury nielegalnemu wykonywaniu pracy przez cudzoziemców, poza tym naruszanie ich praw pracowniczych, czy kryminalizowanie się migracji (7.3.). Kończąc rozważania w tym rozdziale Autorka ocenia potrzebę kontroli krótkotrwałej imigracji ekonomicznej jako pozorną. Zauważa, że właśnie procedura uproszczona i jej modyfikacje przyczyniły się do powstania szeregu niepożądanych problemów. Podkreśla zbyt interwencjonizm państwa (prawa i organów) kształtujący wręcz nowe zjawiska (7.4.). Rozdział nie zawiera podsumowania przeprowadzonych analiz.

Zakończenie rozprawy zawiera ogólne wnioski wynikające z przeprowadzonych analiz, oraz konkretne i prawidłowe opinie i oceny Autorki. Stanowi też weryfikację postawionych hipotez. Jak się wydaje, zamiast „Zakończenie” powinno być: „Podsumowanie”. (Wstęp - Zakończenie, Wprowadzenie – Podsumowanie.)

III. Ocena warsztatu badawczego

Ocenię w tym zakresie zostanie poddana, zarówno część dogmatyczna, jak i empiryczna rozprawy. Przeanalizowane będą główne elementy wpływające na poprawność przebiegu procesu badawczego: 1) dobór, celowość i przydatność zastosowanych metod, 2) trafność zauważonych problemów i postawionych hipotez, a także 3) sposób prowadzenia analiz dogmatycznych i badań empirycznych oraz opracowania ich wyników.

Dobór, celowość i przydatność zastosowanych metod należy ocenić pozytywnie. W badaniach wykorzystano metody analizy: prawa, literatury i dokumentów, orzecznictwa sądowego, danych statystycznych, akt spraw karnych oraz wywiady. Zastosowano zarówno metody o charakterze ilościowym, jak i jakościowym. Należy stwierdzić imponujący zakres metod badawczych. Jednakże, nie tylko ich liczba, ale i zakres problemów oraz informacji poddanych analizie budzi podziw. Przy tym przekazywana wiedza jest usystematyzowana oraz wykorzystywana zarówno podczas prowadzenia badań, jak i w ich opisie w odpowiedniej kolejności. Czas prowadzenia badań i wkład pracy w opracowanie uzyskanego materiału musiał być ogromny. Zatem, zastosowane metody zostały odpowiednio dobrane.

Pozwoliły na przeprowadzenie badań i wyprowadzenie wniosków oraz sformułowanie postulatów.

Podobnie pozytywnie należy ocenić trafność zauważonych problemów i postawionych hipotez. Zostały one sformułowane w sposób prawidłowy. Umożliwiły uzyskanie wiedzy o historycznych oraz współczesnych mechanizmach wykonywania formalnej kontroli społecznej dotyczącej dopuszczania cudzoziemców do rynku pracy w Polsce, a także zawierały analizy i opinie na temat efektów funkcjonowania procedury uproszczonej. Pozwoliły one wyjaśnić zasadność i ukazać praktyczną przydatność (lub nie) zarówno dawnego, jak i obecnego systemu kontroli imigracji ekonomicznej, jak również wskazać ich mankamenty oraz skutki. Zostały postawione „w punkt”, każdorazowo odnosząc się do prawno-kryminologicznych aspektów analizowanego problemu.

Sposób prowadzenia badań dogmatycznych także nie budzi zastrzeżeń. Prowadzone analizy są na wysokim poziomie, wsparte poglądami przedstawicieli doktryny i orzecznictwem sądowym. Umożliwiają szerokie spojrzenie na omawianą problematykę nie tylko z polskiej perspektywy, ale także międzynarodowej. Jest to możliwe dzięki odniesieniom do zagranicznych autorów teorii naukowych powstałych na podstawie doświadczeń innych państw. Prowadzone rozważania są pogłębione, wskazują na szereg związków i relacji między zachodzącymi dynamicznie zjawiskami oraz procesami. Nieraz słusznie metodycznie bezpardonowo „punktują” opisywane problemy, podejście państwa (prawa i organów) do migracji i imigrantów ekonomicznych. Zauważalne jest częste wyrażanie przez Autorkę rozprawy własnego stanowiska, komentowanie i dokonywanie ocen. Dostrzegalne jest jej dążenie do pełnego, wielostronnego ukazania omawianego problemu. Teoretyczne podłoże analiz należy zatem ocenić bardzo wysoko.

Sposób prowadzenia badań empirycznych również należy ocenić pozytywnie. Autorka, jak wiadomo z literatury, jest wytrawnym badaczem migracji, co potwierdziła również w recenzowanej rozprawie. Liczba przeprowadzonych wywiadów, przeanalizowanych akt spraw karnych, zbadanych dokumentów świadczy o wykonaniu wręcz tytanicznej pracy. Cytaty wypowiedzi badanych i fragmenty akt spraw karnych uwiarygadniają omawiane kwestie, pokazują fenomen i istotę analizowanego problemu. Pozyskany materiał empiryczny został doskonale wykorzystany. Pozwolił na zdiagnozowanie szeregu problemów z różnych perspektyw, ustalenie ich etiologii i wskazanie kierunków zmian.

Zatem, należy stwierdzić, że sposób prowadzenia analiz dogmatycznych i badań empirycznych oraz opracowania ich wyników jest solidny i rzetelny.

Podsumowując, warsztat badawczy Autorki rozprawy doktorskiej należy ocenić wysoko.

IV. Ocena formalnej strony rozprawy

Strona formalna rozprawy zasadniczo nie budzi zastrzeżeń. Przypisy i odnośniki wykonane zostały najczęściej poprawnie. Bibliografia składa się z ok. 460 pozycji literatury (artykułów, monografii, opracowań zbiorowych), 56 źródeł prawa, 7 pozycji orzecznictwa i ok. 40 innych źródeł. Zatem, jest bardzo obszerna i zupełna. Język rozprawy jest poprawny. Napisana jest w sposób sprawny i przejrzysty.

Jednakże, w opisie kilku pozycji bibliograficznych nie uniknięto braków lub precyzji. Dotyczy to np.:

- Banakar R., Travers M., *Introduction to Theory and Method in Socio-Legal Research*, 22.11.2005. - Jak się wydaje, jest to część drukowanej monografii pt.: *Theory and Method in Socio-Legal Research* pod red. R. Banakara i M. Traversa. Natomiast, jeśli Doktorantka korzystała z internetowej wersji opracowania, to należy wskazać źródło elektroniczne.
- Kossowska A., *Zmiana społeczna a przestępczość - wzajemne związki, uwarunkowania, konsekwencje* [w:] *Spoleczno-polityczne konteksty współczesnej przestępczości w Polsce*, Wydawnictwo Akademickie SEDNO, Warszawa 2013. – Brak wskazania 8 autorów.
- Zdanowicz M., *Polska w Schengen*, Wydawnictwo Temida 2, Wydawnictwo Temida 2 2009. – powinno być: Zdanowicz M. (red.), *Polska w Schengen*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2009.

V. Inne uwagi

Całościowo rozprawę doktorską należy ocenić bardzo dobrze. Opracowanie stanowi spojrzenie „z góry” na badane zagadnienie dotyczące procedury uproszczonej w różnych kontekstach, ukazujące plusy, minusy i zagrożenia oraz możliwości jej modyfikacji. Każde rozważania Autorki wskazują na kolejne wątpliwości, nowe problemy wymagające rozwiązania na innych płaszczyznach. Świadczy to o jej ogromnej wiedzy i znajomości problematyki migracji.

Rozprawa ma zarówno charakter dogmatyczny, jak i praktyczny, co pozwala ją wykorzystać do podniesienia jakości prawa oraz poprawy i ujednoczenia praktyki organów ścigania w omawianym zakresie. Jednoznacznie rekomenduję jej opublikowanie.

Konkludując, przytoczone w niniejszej recenzji uwagi przekonują, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska mgr Moniki Szuleckiej spełnia wymagania określone w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. Nr 65 z 2003 r., poz. 593 z późn. zm.) i może być podstawą dalszego postępowania w przewodzie doktorskim.

Białystok, dn. 06.10.2023 r.